

עכשיו על הפרק

'עכשיו', 'קשת', 'סימן קריאה', 'פרוזה'

אין ספק, כי חלק מסוים של חיי-הספרות עצמם והטון שלהם, ובוודאי חלק חשוב של המגע הממשי בין הספרות לקהל-הקוראים, נקבעים על-ידי הבמות הספרותיות השונות. והנה, בזמן האחרון עדים אנו לשקיעתם של אותם המוספים הספרותיים המלווים את העיתונות היומית בימי שבת וחג, שהרי הם (פרט למוסף של 'ידיעות אחרונות', ובמידת-מה של 'הארץ') נטולי אשראי של השראה ואיכות ונגררים בפיגור ניכר אחר האירועים הנמששים בספרות, במקום לקדם אותם ולפנות להם מקום. על רקע זה בולטת שבעתיים חשיבותם של כתבי-העת הספרותיים הספורים, היוצאים-לאור אצלנו, כי רק בהם מתגלה הדינאמיקה המהותית של הספרות העברית המודרנית במגעה עם הרטט והתסיסה האמיתיים של קהל-הקוראים.

מי שיעיף מבט במפת כתבי-העת הללו יראה שבעצם קיימים ביניהם רק שלושה מוקדי-פעילות ממשיים. 'מאזנים' הוא ביטאון רשמי של אגודת-הסופרים, במה שכלליותה הממומנת כל-כולה על-ידי הציבור, או על-ידי המימסד, מונעת ממנה שמירה על איכות ומשרה אקלים פורמאלי רדוד, שבו כמעט לא תיתכנה פריצות רוחניות וסמאנטיות חדשות. כך, אולי, צריכה באמת להיראות כל במה כללית ורשמית של איגוד-סופרים "ממלכתי". 'מולד', לעומת זאת, הוא כבר מזה שנים רבות במת-עיון שמרנית ונכבדה, שאין כל קשר בינה ובין הספרות החיה. והנה, על רקע זה של מיעוט כתבי-העת, נתבשרנו עתה על סגירת הרבעון 'קשת', שגיליונו האחרון ראה אור בימים אלה.

כאן עלינו לומר מייד: חלקנו מאוד על הקו של 'קשת' במשך קרוב לשני העשורים של קיומו, הן מצד ההשקפות ה"כנעניות"-ימניות של עורכו, א. אמיר, והתפישה של כתב-עת ספרותי-סוציולוגי-גיאופוליטי מעורב, והן מצד רמת החלק הניכר של "התומר" המודפס בו (בעיקר בשירה). אולם אין להתעלם מתרומתו החשובה של 'קשת' בתחום פירסומן הראשון של חטיבות-סיפורת חדשות (אף כי כאלו נתפרסמו גם ב'עכשיו'), וכן בתחום המסה הסוציו-תרבותית. צר לנו, איפוא, על סגירתו — ולו

מהטעמים הנזכרים לעיל. כך הצטערנו בשעתו על סגירת ביטאון "יהדותי" כל-כך כ'אמות' שבעריכת ש. גרודזנסקי. הרי הפלוראליזם הרצוי והתסיסה הדרושה בספרות העברית לא ייכוננו בלי ריבויים של כתבי-עת ספרותיים; ומבחינה זו לא שאף 'עכשיו' מעולם למונופול כלשהו.

היעלמותו של 'קשת' מבליטה עוד יותר את העובדה, כי במרכז הממלכה הספרותית שלנו קיימים שני כתבי-עת (והוצאות-הספרים שלידם): 'עכשיו' ו'סימן קריאה', שמשותפת להם דינאמיקה רבה ושהיחסים ביניהם אינם, כידוע, מן המשופרים. מכיוון שגם 'עכשיו' הוא, כאמור, צד למחלוקת זו, ומכיוון שמחלוקת זו היא, בכל אופן, תכונה מעניינת של חיי-הספרות שלנו בזמן האחרון, ננסה לשרטט בקצרה את קווי הזיקה והשוני בין שני כתבי-העת, מתוך שאיפה לאובייקטיביות; אבל בכל-זאת, כמובן, מנקודת-ראותנו אנו.

אם כן, ראשית, 'עכשיו' הוא שחולל, או ביטא, מתוך הסתכנויות ומידת "סער ופרץ", את המהפכה הממשית בספרותנו, מהפכת "דור המדינה", במשך כמעט שני עשורי-השנים האחרונים. 'עכשיו' היה כתב-העת הסוב-סטאנציאלי והמתמיד הראשון, ובמשך רוב הזמן גם היחיד, שהתייצב ללא סייג לצד הזרמים החדשים והחיים בשירה, בסיפורת, בביקורת ובמחזאות שלנו. מהבחינה הזאת (של שיתוף-הטעם של הטון המודרניסטי ביצירות "דור המדינה") אין 'סימן קריאה' אלא שלוחה נכבדה של אותה ההתפתחות, שבמשך שנה או שנתיים נודע לה ייתרון חולף מסוים של ביצוע (עובדה שהוכחה היטב על-ידי הוצאתם-לאור החזרת-ונשנית של ספרים ויצירות-סופרים, שיצאו כבר קודם-לכן לאור בהוצאת 'עכשיו'). כן נעשו ניסיונות להבליט ב'סימן קריאה' אי-אילה הישגים של תורת-הספרות. מאידך גיסא, המשיך 'עכשיו' גם בשנים האחרונות, הרבה יותר מ'סימן קריאה', את המהפכה הסמאנטית הממשית בספרות העברית, ונתן ביטוי לייחוד האוואנגארדי של השפה — ושוב מתוך הסתכנות, ולא פעם מתוך התמודדות חזיתית עם דעת-הקהל והעיתונות.

שוב: למרות שאין 'עכשיו' ביטאון פוליטי, ונלחם תמיד נגד ה"סוצרי-אליזם", ביטא בעצם רק הוא, מבין כל הביטאונים שמנינו, מידה של אנטי-מימסדיות אינטלקטואלית, מעין הדגמת האימרה ש"לב הספרות פועם בצד שמאל", אף כי כלל זה אינו חל בהכרח על כל משתתפיו. ציון עובדות אלו אינו שולל אף לרגע את הערך שבקיום 'סימן קריאה'. להיפך. פלוראליזם בספרות, כבכל תחום, הוא עניין מבורך ומוזנע תופעות של סיאוב וצבירת עוצמה מונופוליסטית והכתבת טעם. עם זאת אין הפלוראליזם צריך למנוע פולמוס הוגן והצבעה על אמיתות ודאיות. תופעה חשובה וחדשה אחרת בנוף עיתונותנו הספרותית היתה השנה הופעתו של הירחון 'פרוזה'. כאן הדגש הוא קודם-כול על המלה ירחון.

פעם נמצא לה לספרות העברית הכוח להחזיק שבעונים. לאחר-מכן נראה, כי היא יכולה רק בקושי להחזיק רבעון. אבל עובדה היא, כי מצוי בארץ קהל-קוראים צעיר, תוסס ואינטלקטואלי, בקאמפוסים של אוניברסיטאות, בקרב האינטליגנציה העירונית, בקיבוצים, וכו'. קהל זה מונה רבבות רבות, ולא-טבעי הוא שיוגבל למוספי-ספרות, התפלים ברובם, ולחצי-שנתונים נכבדים ומרובי-דפים. עניין הירחון נתבקש כאן מזמן — ובא 'פרוזה' ומילא את החלל הריק. הצלחתו היא, איפוא, טבעית, ככל שהפתיעה בהיות 'פרוזה' נטול תמיכות ציבוריות. 'פרוזה' הוא גם נייד ו"מכופתר" פחות מ'עכשיו' ומ'סימן קריאה' ואינו חייב לחשב חישובים נוקשים של מבחר-איכות חצי-שנתי או שנתי. התפוצה של 'פרוזה' והעניין שהוא עורר מוכיחים את הסיכויים הדינאמיים הטמונים בקיומו של קהל-קוראים צעיר וער. מכל מקום, מערכת 'עכשיו' מברכת על קיומו של 'פרוזה' ורואה בו אישוש לעקרון הפלוראליזם בעיתונות הספרותית העברית.

בה-בעת נראה, כי כל הביטאונים הספרותיים הללו של "דור המדינה" לא מיצו עדיין את הפוטנציאל הוודאי של התעניינות בספרות דינאמית ובלתי-מנותקת מהחיים ומהאינטלקט, המציין את קהל-הקוראים בארץ. אבל גם עכשיו מסתמן תהליך כלשהו של הפיכת כתבי-העת המוזכרים לעיל למוקדים של עניין ציבורי ותרבותי. נראה לנו, כי לתהליך הזה נודעת חשיבות גם מחוץ לתחום הספרותי, בחינת איזון לתופעות שליליות ומרדדות בחברה הישראלית.

מ. ע.